

יצחק מרדכי הכהן רובין הר נוף ירושלים תוכב"א

בס"ד אור לר"ה אייר תש"פ
זוכרנו בו לטובה והושיענו בו לחיים

כניסה בשבת לבתי חולים ובתי הארחה שמחמת חולי ה"קורונה" בודקים באופן ידני את חום גופם של הנכנסים

לפי המציאות הקיימת כהיום שבמקומות הציבוריים לא מאפשרים כניסת בני אדם אלא כבודקים את חוף גופם [במכשיר אלקטרוני שמקרבם אותו למצחו של הנבדק] וזאת כדי לוודא שלא נכנסים למקום בני אדם שיש חשש שהם חולים בחולי ה"קורונה", ובכלל זה כל בתי החולים, ולכן כל הבא בשערי בית החולים, לבקר חולה או לכל צורך אחר, חייב לעמוד בכניסה כדי שהממונה יבדוק את חום גופו [וזהו אף באדם היודע בעצמו שחום גופו תקין]. בדיקת החום נעשית באופן ידני על ידי מד חום אלקטרוני שמקרבם אותו למצחו של הנבדק. ויש במדידת חום זו חשש דאורייתא של מלאכת בונה ומכה בפטיש^א.

ויש לברר האם מותר בכה"ג להיכנס לבית החולים לצורך ביקור חולים וכדומה, או לכל מטרה שאינה לצורך ספק פיקוח נפש, כאשר בודאי הממונה יעשה מלאכה בשבת בבדיקת החום, וכן יש לברר מה דין כאשר הממונה הבדוק את החום הוא נכרי.

מותר לאדם שביתו חשוך בשבת לצאת לחדר המדרגות ולצעוק בקול גדול שיש בביתו חולה הצריך לאור החשמל כדי שישכנו יצא מביתו וידליק את אור החשמל, ונמצא שהשכן זכה במצוה כיון שחשב שעסוק בהצלת נפשות, והלה זכה באור חשמל, שלפום טעותו של השכן הודלק בהיתר [וכן הדין שאסור לאדם שיש לו חולה בתוך ביתו להזמין רכב הצלה בשבת, גם אם ההזמנה נעשית בלי שום חשש מלאכה, כאשר הוא יודע שהחולה שלפניו אינו מסוכן, אף שאנשי הצלה נוסעים בשבת מחמת שחושבים בטעות שמטרת נסיעתם היא להציל את המסוכן], ופשיטא שבכל כעין זה הדבר אסור דנמצא מכשיל את חברו באיסור שלא לצורך^ב.

והכא בנידו"ד אף חמיר טפי, דאם ישאל הממונה העומד בפתח שאלת חכם כיצד עליו לנהוג, שמצד אחד הוא מצווה לשמור על בריאות החולים שבבית החולים ומאידך גיסא מגיעים לבית החולים אנשים אשר הגעתם אינה לצורך רפואי, לכאורה יאמר לו החכם שעליו לשאול כל אדם שנכנס מה מטרת הגעתו, ואם יגיד לו האורח שמטרת הגעתו אינה לצורך פיקו"נ, צריך ממונה לומר לו שישוב לביתו דאין לו היתר לחלל שבת עבורו, ונמצא שבכה"ג האדם שמגיע שלא לצורך פיקו"נ, מכשיל את הממונה בחילול שבת ללא שום הוראת היתר, ולא דמי למקרים דלעיל שבהם אם השכן ישאל חכם מה עליו לעשות, פשיטא שיאמר לו החכם שהוא חייב לחלל את השבת, וראה עוד בהערה^א.

הכא בנידו"ד שנהי עשושה המעשה יקבל שכר, מכל מקום מי שגורם למלאכה שתעשה שלא לצורך חשיב שמכשיל את העושה.

^א ונהי דהממונה העומד בפתח בית החולים אינו יודע להבחין בין אדם שתומ"צ למי שאינו כזה, או שהנהלת בית החולים אמרה לו שאין לו רשות להבחין בין הנכנסים, וגם אמרו לו שלא ישאל ויברר מאומה אצל הנכנסים, ולכן השומר בודק את כולם בלי יוצא מן הכלל, וכעת אין לממונה ברירה והוא חייב לבדוק את כולם, וא"כ מעתה הבדיקות שהוא עושה נצרכות לצורך פיקו"נ של החולים המאושפזים בבית החולים. זה אינו, דאם הנהלת בית החולים היתה שואלת לחכם כיצד עליהם לנהוג, לכאורה היה צריך להורות

איסור בדיקת חום בכניסה לבית החולים

כאשר אדם עומד לפני הממונה והלה מפעיל את מכשיר המדידה ובודק את חומו, אין האדם הנבדק עובר על איסורי שבת שהרי הוא לא עושה שום מעשה, ואף אם הממונה היה מניח את המכשיר על מצחו של הנבדק ממש אין זה נידון כמעשהו של הנבדק, והרי זה בכלל הנידון של מסייע, וכבר פסק המשנ"ב סי' שכ"ח ס"ק י"א וס"ק ס"א כדעת הש"ך וסיעתו, דכל כהאי הוי מסייע שאין בו ממש, ודלא כהט"ז שהחמיר בזה.

אמנם אם הממונה הוא ישראל, נמצא שהנבדק מכשילו במלאכה אסורה הנעשית שלא לצורך, הן בגוונא שהנבדק יודע שאין לו חום, ואף אם הוא מסופק בדבר מ"מ אסור לו להכשיל את הממונה כאשר מטרת הגעתו לבית חולים אינה לצורך ספק פיקו"נ, ועובר המכשיל באיסור לפני עור [ולהלן יתבאר שגם אם הממונה הוא נכרי הדבר אסור].

האיסור להכשיל את הבודק הוא גם כאשר הבודק עושה מצוה

בבדיקתו

ואין לומר דהיות ותפקידו של הממונה הוא לשמור על בריאות החולים, ומחמת כן חייב הוא לעשות את מדידות החום, ונמצא שהממונה עסוק במצוה והוא מקיים מצוה בכל מדידת חום הנעשית על ידו, וא"כ תו אין הנכנס מכשילו, אלא אדרבה גורם לו להיות עסוק במצוה של הצלת נפשות. זה אינו, דהגע עצמך האם יהיה

^א עיין קובץ היכלא ג' שהארכנו בביאור חששות המלאכה שיש בהפעלת מכשירים אלקטרוניים שיש בהם מעגלים דיגיטליים.

^ב ואין זה שייך כלל להא דאיתא בגמ' מנחות דף ס"ד ובשו"ע סי' שכ"ח ס"ט, דאם אמדו הרופאים את החולה שצריך גרוגרת אחת ורצו עשרה בני אדם והביאו לו כל אחד גרוגרת ועברו על איסורים בתלישת הגרוגרת או בהבאתה ברה"ר, והחולה הבריא מהגרוגרת הראשונה ונמצא שהמלאכות שעשו תשעה מתוך העשרה היו מיותרות, כולם פטורים ויש להם שכר טוב מאת ה'. דהתם באמת היו כולם עסוקים במצוה ואין מי שמכשילם, משא"כ

ונמצא שאם הנכנסים הם אנשים שתומ"צ, מחוייב השומר להודיע להם שלא יכנסו, ובאנשים אחרים שנכנסים בעל כורחו, שאין לו רשות למונעם מלהיכנס, הוא מחוייב לעשות את מעשה מדידת החום כדי להגן על החולים המאושפזים, והוא מקיים במעשהו מצוה.

איזה שם מכשול יש על מעשה הנבדק כאשר הבודק מקבל שכר מצוה

ולכאורה גדר הדבר צריך ביאור, איך שייך לקרוא למעשהו בשם "מכשול" כאשר מי שעושה את המלאכה מקבל עליה שכר מצוה, ויש שרצו לומר בזה דלפי מה שמצינו בכמה מגדולי האחרונים שהוכיחו שהגדר של איסור לפ"ע בהכשלה בחטא אינו כמו הגדר הפשוט במי ששם מכשול לפני חברו או משיאו עצה שאינה הוגנת, דבעבירות איכא איסור בפני עצמו לגרום שיהיה חטא בעולם והמכשיל את חברו הרי הוא כשותף באיסור. ולפי הנ"ל נמצא שגם הכא המכשיל נידון כשותף באיסור, ולכן אף דאותו העובר יש לו התירא דפיקו"נ, מ"מ לזה המכשילו ליכא להתירא דפיקו"נ על חלקו בעבירה. וראה עוד להלן בזה.

האיסור להכניס עצמו לפיקוח נפש

ושמעתיה להביא ראייה לנידון כעין זה¹, מדברי הראשונים בפרק ר"א דמילה [דף קל"ד ע"ב] גבי תינוק שזמן מילתו הוא בשבת ונשפכו המים החמים לפני המילה, שדעת הרז"ה והרשב"א והר"ן שאסור למולו בשבת, דאם ימולו אותו יצטרכו לחלל שבת כדי להחם לו חמין, ולכן אסור למולו, וריהטת הדברים היא שאף אם אחרים יחממו עבורו חמין יהיה אסור למולו, ואמאי מבטלין את המילה, נימא שמי שיחם עבור התינוק את החמין יעשה מעשה מצוה לצורך פיקו"נ, וחזינן שאין היתר לעשות מעשה שיגרום אה"כ לעשיית איסור אף כאשר הוא נעשה לצורך פיקו"נ.

ובאמת שנידון כעין זה ממש כבר מבואר בדברי בעל המאור בסוגיא דשבת דף י"ז ע"א בהא דאין מפליגין ג' ימים קודם השבת, שלדעת בעל המאור טעם האיסור הוא משום שמכניס עצמו לפיקוח נפש, וכן פסק השו"ע סי' רמ"ח. אלא דשם נקטינן שלצורך מצוה

יותר, ואילו לגבי מילה בשבת אסרו הראשונים הנ"ל אף שהוא צורך מצוה, ולכאורה יש לחלק בין אם מעשהו נעשה בחול לבין אם מעשהו נעשה בשבת עצמה דחמיר טפי [ועיין בקובץ הערות סי' כ"ג ס"ק א' ובקהילות יעקב שבת סי' ט"ו].

אלא שאם באנו להביא ראייה מדברי בעל המאור הנ"ל, לכאורה פשוט דבריו מורה שאיסור זה הוא מדרבנן, שאם היה הדבר אסור מן התורה לא היו מחלקים בין יוצא לדבר מצוה או לדבר הרשות וגם הא דמותר לדעת הרז"ה לצאת בספינה בתחילת השבוע אף שהשבת תתחיל בודאי מורה שאיסור זה שבגמרא אינו אלא מדרבנן, וכן נקטו כמה אחרונים.

ואי נימא הכי שכל האיסור בבנידו"ד נלמד מדין מכניס עצמו לפיקו"נ, שאיסורו הוא מדרבנן, לכאורה יצא שמי שח"ו יש לו סכנת אבר [שלא התירו לעשות עבורו אלא מלאכות דרבנן כמבואר בסי' שכ"ח], יהיה שרי לו לרמות את חברו כדי שהלה יעשה מלאכה גמורה בהיתר. ועוד נימא דלפי הסוברים שגם לחולה שאב"ס הותרו איסורים דרבנן [ולא רק איסור גזירת ש"ס] כשא"א לעשות זאת א"כ "מצאנו" היתר להודיע בשבת לשירותי ההצלה שיש "חולה מסוכן" וכאשר יגיעו למקום ויראו שאין זה חולה מסוכן מ"מ יטפלו בו, וזהו דבר שאין הדעת סובלתו.

ונראה שיש לחלק בין היכי שאדם מתעסק בדבר היתר או בדבר מצוה ומחמת מעשהו תתחיל השבת לצורך פיקו"נ, לבין היכי שאינו עסוק בהיתר כלל אלא כל עיסוקו הוא לגרום לשבת שתתחיל שבוזה איסורו חמור טפי, ובזה לא נתיר לא לצורך מצוה ואף לא צורך סכנת אבר וכדומה. והטעם בכל זה הוא שרצון התורה ורצון חכמים שהשבת [וכן שאר איסורים] לא תתחיל בחינם, וכל שאין הפיקו"נ נוצר בסדר הטבעי אלא נעשה על ידי טצדקי, אין רצון התורה שהשבת תתחיל², ואף שבודאי לאחר שנעשה המעשה מחוייבים כולם בהצלה ומקבלים על כך שכר, מ"מ אין לעשות כן לכתחילה, והעושה כן עבירה היא בידו. ולפי"ל לא צריכין לומר כדלעיל שהאיסור על המכשיל מחמת שהוא "שותף" בעבירה, אלא י"ל דכיון שהתורה לא רוצה שהשבת תתחיל לכן כל המסייע בעשיית

לשוט בספינה זו, וחזינן שאסור לגרום שהשבת תחלל גם אם הדבר יעשה על ידי נכרי.

¹ שו"ר שדו"ז הגרש"ז אויערבאך זצ"ל כתב בשו"ת מנחת שלמה סי' ז' סוף אות ב' במוסגר וז"ל צ"ע דלפי דבריו ישראל שמאיים על חברו להרגו אם לא יעשה מלאכה בשבת, נמצא דשניהם לא עשו שום איסור מן התורה, ואין זה מסתבר עכ"ל. [עיין בספר תורה יבקשו מפיהו עמ' 54 שסיפר הגר"ש רוזנבסקי זצ"ל שכאשר הוצרך מורו ורבו הגרש"י שקאפ זצ"ל לדון בהגדרות של עניינים מסויימים היה מדבר עליהם כשהיה הולך עם בעלי עגלה. וכמדומה שבנידו"ד כל בעלי העגלות יסכימו שהדבר אסור בתכלית].

² וכעין מה דמצינו בשבת דף קנ"ו ע"א הא מה דנולד בשבת ימות, מ"ט משום דאחילו עליה שבתא רבא, ולכאורה מה הקפידא על הנולד בשבת, והרי חיללו עליו שבת בהיתר ועשו מצוה בחילול זה, וכן מה דאיתא בגמ' נדה דף ל' דחסידים הראשונים לא היו משמשין מיטותיהם בגוונא שהולד יולד בשבת כדי שלא תתחיל השבת, ואמאי נימא איפכא שמחמתם יתקיימו מצוות הרבה בחילול בשבת לצורך הלידה, וחזינן שביסוד ושוורש הדברים אין רצון התורה שהשבת תתחלל.

להם שיתלו מודעה בכניסה לבית החולים שאין להיכנס שלא לצורך פיקו"נ, או לדרוש מהממונה לברר את מטרות כניסת המבקרים, ואף אם הנהלת בית החולים לא עושה כן, מ"מ על הממונה לנהוג כפי הדין ולא לשתף עמם פעולה, ונמצא שכל מי שמגיע לבית החולים שלא לצורך פיקו"נ, מכשיל את הממונה באיסור גמור [משא"כ במקרה דלעיל כשהשכן מטעה את חברו, הוא מכשיל אותו לעשות מעשה שמותר לו לעשות לפי טעותו].

¹ עיין שו"ת אג"מ יו"ד ח"א סי' ג' שכתב דפשוט הוא שאם אחד יאנוס את חברו לעבור על איסור באופן שיהיה פיקוח נפש, שהעובר לא יעשה איסור, דאנוס רחמנא פטריה, וגם מותר לכתחילה לעבור ולא ליהרג, נמי יעבור המאנס באיסור דלפ"ע, אף שלכאורה לא הכשיל את חברו באיסור, משום דעכ"פ נעשה על ידו איסור והוא לא אנוס. וכן שמעתי שביארו ראש השיבה הגרי"ג אידלשטיין שליט"א והג"ר שמואלבין זצ"ל.

² מהג"ר שמואלבין שליט"א ראש ישיבת "דעת אהרן" פה הר נוף ירושלים ת"ו.

¹ ועיין ברשב"א שכתב דזה אף כשיאמרו אח"כ לנכרי להחמם את המים, ומבואר דאסור לגרום שתתחיל השבת אף אם יעשה הדבר ע"י נכרי.

¹ ועיין בדברי הר"ן שם על דברי הרז"ה וכן הוא בשו"ת הריב"ש שכתבו על דינו של בעל המאור שגם אם אלו שמשיתים את הספינה הם נכרים, גם אסור

טצדקי לחלל את השבת הרי זה אסור. [וז"ב שמבלי שהיה איסור לפ"ע לא היה שייך לומר בזה איסור, דאז היה דינו כמי שמעצמו עשה מעשה לפקו"נ].

בדיקות חום הנעשות על ידי ממונה נכרי

גם כאשר הממונה העומד בפתח בית החולים הוא נכרי אין היתר להיכנס לבית החולים בסתם או לביקור חולים גרידא, אף שמטרת הנכרי במדידת החום היא כדי לשמור על החולים הנמצאים בבית החולים, דכיון שלנכנס אין צורך המתיר חילול שבת, נמצא שבכניסתו גורם שהנכרי יעשה מלאכה שלא לצורך.

ויש להתבונן כלפי מי מתייחסת המלאכה שהנכרי עושה, ולכאורה י"ל להיות שנכרי זה נתמנה על ידי הנהלת בית החולים לעשות את מדידת החום, ובאופן שאין היתר לבצע את המדידות הנ"ל, עברה הנהלת בית החולים באיסור אמירה לנכרי. ונמצא שכל מי שנכנס לבית החולים שלא לצורך המותר, מכשיל את הנהלת בית החולים באמירה לנכרי.

ולפי הבנה זו, היה מקום שאין איסור להכשיל ממונה נכרי שעומד בפתח בית חולים של נכרים לבדוק את חום הנכנסים, שהרי גם הממונים עליו הם נכרים שאינם מוזהרים על השבת, אלא שזה אינו, דישי איסור לעשות מעשה בשבת [אפילו כאשר הוא נעשה לצורך מצוה], אם מחמת מעשה זה יצטרכו לחלל אחר כך את השבת על ידי נכרי, ואף כאשר חילול השבת יהיה נצרך לפיקוח נפש, וראה הערה.

אמנם י"ל באופן אחר, דמאחר והרשויות נתנו הוראה כללית להנהלת בית החולים שלא להכניס לשטח בית החולים בני אדם אלא אם כן עברו קודם לכן בדיקת חום, נמצא מעתה שכל מי שמגיע לשערי בית החולים ורוצה להיכנס למקום זקוק לבדיקה זו, וכאשר הוא עוצר ונותן לנכרי את האפשרות לבדוק את חומו, הרי זה כמי שאומר לנכרי תבדוק לי את החום כדי שאוכל להיכנס למקום, וממילא יש לדון את הדבר כאמירה לנכרי באופן ישיר, הנעשית על ידי כל נבדק ונבדק. הגע עצמך, אילו הרשויות היו דורשות מכל הרוצה להיכנס לבית חולים להציג אישור כניסה שבו כתובים הפרטים שלו ומידת החום שלו, ואישור זה היה אפשר לקבלו אצל הנכרי העומד בפתח בית החולים, פשוט שכל מי שמגיע לשערי בית

העולה מהנ"ל

אין היתר להגיע לבית חולים בשבת שלא לצורך ספק פיקו"נ, אם יש שם ממונה הבדוק את מידת חום הגוף של הנכנסים, בין אם הממונה העומד בשערי בית החולים לבדוק את חום גופם של הנכנסים הוא ישראל, ובין אם הוא נכרי, אלא שאם הממונה הוא נכרי הדבר מותר כאשר הוא נעשה לצורך רפואתו של חולה שאין בו סכנה. וכן הורה מו"ר הגר"ש גלבר שליט"א.

החולים ועומד בפתח יש לראותו כמבקש מהנכרי תבדוק אותי ותרום עבורי את הפרטים הנצרכים [דאמירה לנכרי אסורה גם באופן שהיא נעשית בדרך רמז], ומעשה הנכרי מתייחס לישראל המבקש.

כניסה לבית חולים לצורך חולה שאין בו סכנה כשהממונה הבדוק

הוא נכרי

אף שנתבאר לעיל שכאשר הממונה העושה את הבדיקה הוא ישראל, אין היתר להיכנס לבית החולים אא"כ יש דבר צורך המתיר חילול שבת, והיינו במקום שיש לחוש בהם לספק פיקוח נפש, מ"מ באופן שהממונה הוא נכרי, אפשר להיכנס לבית החולים אף לצורך חולה שאין בו סכנה, בגוונא שהתירו אמירה לנכרי עבורו, דקיימא לן דצרכי חולה שאין בו סכנה נעשים על ידי נכרי.

אלא שיש לדון בזה בכל מקרה לגופו מהו הצורך והאם התירו עבורו אמירה לנכרי, דלצורך ביקור חולים גרידא אין להתיר אמירה לנכרי, ומאידך פעמים שגם מי שבא רק לבקר את החולה, יש בו צורך המתיר אמירה לנכרי, וכגון שהוא מסייע לחולה וכדומה, וראה הערה.

כניסה בשבת לבית הארחה כאשר עומד ממונה נכרי

המודד את חום הנכנסים

כאמור לעיל שיש איסור להיכנס בשבת למקום שבו מודדים את חום הנכנסים, נמצא שאין היתר להיכנס לבית הארחה כאשר בפתח עומד ממונה נכרי שמודד את חום הנכנסים. אמנם יש ליתן עצה בזה, דאם יש לאורח מד חום מכני שמוותר לבדוק עמו חום בשבת, יאמר לנכרי הממונה שיש בידו מד חום שאפשר לבדוק עמו בהיתר, ואם הנכרי מחליט למרות כן לבצע בדיקה על ידי מד חום אלקטרוני, אמרינן דנכרי אדעתא דנפשיה קא עביד ואין הישראל עובר על אמירה לנכרי.

אמנם כל זה מהני אם יש אפשרות כזו מצד הנהלת המקום להסתמך על בדיקת חום מכנית הנעשית בפני השומר, אבל במקום שההוראה היא שלא לסמוך כלל על שום מד חום אלא רק הבדיקה שעושה הממונה, ובלי בדיקה זו לא נותנים רשות להיכנס למקום, נמצא שהבדיקה הנעשית על ידי הממונה הנכרי היא הבדיקה הקובעת והיא נעשית לצורך הישראל ויש איסור בדבר.

¹ בענין אמירה לנכרי לצורך חולה שאין בו סכנה, צריכים לתת את הדעת שלא בכל גוויי הדברי מותר, דזה פשוט שאין היתר לנסוע בשבת עם נהג נכרי לצורך ביקור חולים גרידא, אלא בעינן שהצורך יהיה כזה שיש בו לסייע לחולה שאב"ס. וממילא יש לשקול היטב באיזה אופנים מותר להיכנס לבית החולים כאשר נכרי מודד את החום בכניסה. דז"פ שלא נתיר לבעל לבקר את אשתו היולדת בשבת אם לצורך זה הוא זקוק לנסוע בשבת עם נהג נכרי, ודו"ק.

² מצינו דישי איסור לעשות מעשה הגורם שהשבת תתחלל, אף בגוונא שהחילול השבת ייעשה ע"י נכרי, ואף בגוונא שאין בזה משום אמירה לנכרי ולא משום לפ"ע. ואמר הגר"ר שמואלביץ שליט"א דמוכח כן לפי דברי הרשב"א והר"ן והריב"ש הנ"ל, דגם אם חילול השבת ייעשה ע"י נכרי, אסור לגרום למצב זה שהנכרי יחלל עבור ישראל את השבת אף לצורך פיקוח נפש.